

De Nederlandse economie in 2000

PROF. DR. A. HEERTJE

Openbaar bestuur

Tijdens de twee nieuwjaarsdagen van het jaar 2000 kijkt Nederland terug op de gedurende tien jaar volgehouden daadwerkelijke sanering van de publieke sector. Kok heeft uitgevoerd wat Ruling in het begin van de jaren tachtig heeft aangekondigd. Overheidsgelden worden niet langer verspild, ambtenaren zijn trots op het niet langer uitputten van hun budget en politici betalen zelf hun vakantiereizen. Het overheidsapparaat werkt soepel, efficiënt en blijmoedig en verleent uitstekende diensten aan de burgers. De nadruk wordt bij herhaling gelegd op de kwaliteit van de dienstverlening. De ambtenaren zijn steeds meer gaan lijken op ondernemers doordat beslissingen worden genomen en soms zelfs het risico van een foutieve beslissing wordt gedragen.

Opmerkelijk is de enthousiaste wijze waarop de werkers in de publieke sector gebruik maken van de beschikbare technologie. De ambtenaren faxen elkaar en de samenleving bij het leven, maken gebruik van de tekstverwerker en benutten het kantoor van de toekomst voor het verbreden en verdiepen van hun netwerken. De technologie stelt hen in staat een deel van het werk thuis te doen, kantooruren aan te houden die aansluiten bij de individuele fysieke en psychische gesteldheid en zeer gespreid met vakantie te gaan. Door de informatiesystemen zijn de ambtenaren horizontaal op de hoogte van elkaars werkzaamheden, waardoor men aanvankelijk van de ene verbazing in de andere viel omdat grote aantallen identieke activiteiten werden aangetroffen, maar waardoor plotsklaps samenwerking en coördinatie gestalte kregen. Van elkaar tegenwerkende departementen is reeds enige jaren geen sprake meer. De techniek heeft tot stand gebracht wat langs de weg van het beïnvloeden van mentaliteit en attitude niet mogelijk bleek. De arbeidsproductiviteit in de publieke sector is niet langer negatief, maar wordt mede op kwalitatieve gronden als zeer positief beschouwd. De salarissen van de ambtenaren zijn in het jaar 2000 al geruime

tijd gebaseerd op de produktiviteit in de publieke sector. De beloningsverschillen tussen vrouwelijke en mannelijke ambtenaren zijn al jaren volledig verdwenen. De dynamiek in de publieke sector is zo groot dat in het enigszins vermoeide bedrijfsleven stemmen opgaan de loonontwikkeling voortaan te relateren aan de produktiviteit van de publieke sector. De nog steeds levendige Groningse econoom Jan Pen bedenkt hiervoor de term 'perverse koppeling' en waarschuwt voor de gevaren van een zodoende geïnstitutionaliseerde loonexplosie. Zijn waarschuwing sorteert effect, omdat de ambtenaren zich met hand en tand verzetten tegen de gedachte dat hun fraaie produktieciijfers richtsnoer worden voor de inkomensontwikkeling in het bedrijfsleven. Een en ander leidt er wel toe dat bekwaame medewerkers de private sector links laten liggen en bij de overheid gaan werken.

Milieu

Het bedrijfsleven is in 2000 overigens nog steeds in de ban van intensieve samenwerking met de effectief optredende overheid op het gebied van het milieu. Veel produkten zijn milieuvriendelijker geworden, veel productieprocessen zijn minder milieuvriendelijk en Nederland heeft zich ontwikkeld tot een belangrijke exporteur van milieutechnologie. De stelling dat een gezond milieu de voorwaarde is voor hoge en hoogwaardigere groei is zelfs doorgedrongen tot grote ondernemingen, zoals AKZO, Unilever en Shell. Op een symposium begin januari 2000 bekend de bejaarde Loudon dat hij het wel eens anders zag. Aan het opofferen van de natuur aan het verkeer en de productie-groei is een einde gemaakt. Economen die de betekenis van de natuur voor de welvaart van de mensen in geld willen uitdrukken of op een andere wijze willen meten, worden voor ouderwets en dom versleten. Het behoud van milieu en natuur wordt als zelfstandig doel algemeen aanvaard, zodat de overheid de ruimte heeft de groei van de industriële

bedrijvigheid aan deze doelstelling te onderschikken.

Verkeer

Heel bijzonder zijn de ontwikkelingen op het terrein van verkeer en vervoer. Terwijl het er in het begin van de jaren negentig nog even naar uitzag dat Nederland werd gekenmerkt door een economie, waarbij vrijwel de totale bevoelingsbevolking van 's morgens negen uur tot 's avonds vijf uur verblijft in een stilstaand autopark, onderling communicerend via de autotelefoon en de autotofax en door een economie met een uitsluitend nog agrarisch produktievolume, keerde het getij door het krachtig bevorderen van flexibele arbeidstijden en thuiswerken. Zo zien wij in het jaar 2000 de hele Nederlandse economie geschoeid op de flexibele leest van de informatietechnologie, waardoor verkeersfiles tot het verleden behoren en het bestaande wegennet zelfs kan worden ingekrompen voor het verbeteren van het milieu. Deze ontwikkeling komt ook de verkeersveiligheid ten goede, waaraan in de jaren negentig onder leiding van mr. Pieter van Vollenhoven veel is gedaan. Daarbij is opvallend dat voortaan wordt afgesproken de veiligheidssituatie al te verbeteren voordat er ernstige calamiteiten zijn opgetreden. Het wordt allerwegen als een kenmerk van beschaving ervaren dat de signaalwerking van ernstige ongevallen met grote aantallen doden en gewonden achterwege blijft bij het daadwerkelijke vormgeven van het veiligheidsbeleid.

Nederland distributieland

Nederland heeft zich in 2000 niet alleen ontwikkeld tot een schoon milieuland, maar ook tot een distributieland. Over de hele wereld verzorgen wij de distributie van goederen en diensten door het benutten van telecommunicatie en telematica. Onze talenkennis is in 2000 weer helemaal op het peil van het einde van de jaren vijftig. Velen spreken en schrijven Russisch, Koreaans en vooral Hongaars. De haven van Rotterdam maakt onder leiding van Bram Peper een enorme bloeiperiode door als gevolg van de intensieve goederenstromen met Oost-Europa. Feyenoord is ondanks de gigantische steun van HCS roemloos ten onder gegaan. Veel mensen verdienen hun brood met het aanbieden van vervoerspakketten, waarbij steeds weer wisselende combinaties van transport door de lucht, over zee en over land worden samengesteld. Op de arbeidsmarkt concurreren Nederlanders met Spanjaarden, Italianen, Fran-

sen, Grieken en Russen, waardoor een beheerste inkomensontwikkeling resulteert, ondanks het overspannen karakter van de arbeidsmarkt. Door de vergrijzing is het officiële aanbod van arbeidskrachten beperkt, maar vele vergrijsden zijn officieus werkzaam als adviseur.

De Nederlandse betalingsbalans ziet er in 2000 anders uit dan tegenwoordig. Zo is de goud- en deviezenbalans vrijwel van het toneel verdwenen. De Europese Centrale Bank is nog wel geen feit, maar het aantal deviezen is drastisch beperkt en goud is ook internationaal uitgespeeld. De goederenbalans is in betekenis afgenomen ten gunste van de dienstenbalans. Ontwikkelingshulp wordt door Nederland op ruime schaal gegeven, maar ook hier letten de ambtenaren beter dan vroeger op de zinvolle besteding van het geld.

Onderwijs

In 2000 is de hoeksteen van de Nederlandse economie de kwaliteit van het onderwijs en de wetenschapsbeoefening. Of men het nu heeft over de export, het milieubeleid of de begrotingspolitiek, steeds gaat het om de vraag over welke kwalitatieve eigenschappen de mensen beschikken die de uiteenlopende activiteiten uitvoeren. De burger van vandaag kent het onderwijsbeeld van 2000 niet terug. Er zijn enkele centra waar alleen zeer begaafde geleerden onderwijs geven en wetenschappelijk werk verrichten. Tot deze centra worden alleen echte studenten toegelaten met grote wetenschappelijke belangstelling. Het verschijnsel van de valse studenten is door de maatregelen van Ritzen verleden tijd. Alle Pais-professoren zijn vervroegd uitgetreden. Tegen het jaar 2000 wordt de positie van echte hoogleraren weer uitgevonden. Mannen en vrouwen waaraan de samenleving de verantwoordelijkheid opdraagt voor wetenschap en onderwijs, die onafhankelijk zijn en hun benoeming uitsluitend danken aan wetenschappelijke prestaties en derhalve worden benoemd door deskundigen. Deze aanpak betekent voor de studenten dat het niet langer op geheugen en uit het hoofd leren, maar meer op inzicht en creativiteit aankomt. Algemeen wordt aanvaard dat de docenten zich volledig door overwegingen van kwaliteit laten leiden bij het uitspreken van waarderingen. De waardering 'cum laude' wordt alleen gegeven door topdeskundigen aan de zeer begaafden voor wetenschappelijk werk van uitzonderlijk gehalte. Van de vernieuwde universiteiten gaat een positieve uitstraling uit naar het niveau van het middelbaar en lager onderwijs. Ook de le-

raren bij het middelbaar onderwijs ontlopen zich weer als erudiete figuren met hart voor hun beroep. Het verschijnsel van de door ziekte geplaagde, uitgebluste leraar die geen orde kan houden, behoort tot het verleden. Leraren en leerlingen gaan opgetogen naar school en leggen zodoende een hecht fundament onder de groei en bloei van de Nederlandse economie. Verstarung, vervuiling, verstikking en verlies zijn in 2000 woorden uit het verleden.

Kwaliteit van het bestaan

De Nederlandse economie benut in het jaar 2000 kwantitatief en kwalitatief de enorme mogelijkheden die worden aangereikt door de technische ontwikkeling, de internationalisering van markten, processen en instituties, het

mondiaal ontdekken van de markt als innovatiemechanisme en door een nieuwe generatie van ondernemers. De kabinetten Lubbers-Kok en Yvonne van Rooy-Kok hebben daartoe de basis gelegd door het wegnemen van de knelpunten op het terrein van het onderwijs, de arbeidsmarkt, de belastingen, de infrastructuur, het verkeer en het milieu. Kortom, het passeren van de eeuwgrens betekent het definitieve afscheid van het uitsluitend meten van economische prestaties in termen van geld en het voorgoed verwelkomen van de kwaliteit van het bestaan, de humanisering van de arbeid en het behouden van natuur en milieu voor allen die na 2000 leven.

A. Heertje

De auteur is hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam.